

Бузовська Т.В.

Умови розвитку педагогічної креативності майбутніх учителів іноземної мови

*Бузовська Тетяна Вікторівна, магістр, аспірантка кафедри педагогіки
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Старобільськ, Україна*

Анотація. Аналізується сучасний стан проблеми становлення творчої особистості вчителя. Розглянута педагогічна креативність як чинник успішності творчого розвитку та саморозвитку учителя в процесі педагогічної освіти. У статті зроблена спроба розкрити умови педагогічної креативності в системі підготовки майбутніх учителів в умовах вищих навчальних закладів. Обґрунтовано взаємозалежність розвитку креативного компонента особистісної освіти майбутніх учителів зі створенням креативного навчального середовища.

Ключові слова: креативність, педагогічна креативність, майбутні учителя, ВНЗ, особистісно-орієнтований підхід

Сучасний етап розвитку вищої освіти, запровадження нових освітніх стандартів стимулюють формування нових підходів до освіти в цілому. Нині головною метою вищої освіти є формування фахівця нової формації, здатного працювати в постійно змінюваних умовах й орієнтованого на креативну професійну діяльність. Нині функції вищої школи постійно ускладнюються, що пояснюється необхідністю швидкого реагування на попит ринку праці, гнучкості керування, адміністративно-господарської самостійності тощо. Сучасна педагогічна освіта повинна прищеплювати майбутнім учителям іноземної мови навички самостійної роботи, розширювати їхній творчий потенціал, сприяти формуванню й розвитку їхньої креативності. Таким чином, на перший план виступає проблема створення умов для розвитку педагогічної креативності майбутніх учителів іноземної мови.

Аналізуючи останні наукові праці й публікації з питань дослідження розвитку педагогічної креативності майбутніх учителів іноземної мови, ми спостерігаємо великий інтерес у науковців до визначення умов розвитку педагогічної креативності. В основі сучасного розуміння умов педагогічної креативності полягають концептуальні науково-теоретичні ідеї Г. Алдера, І. Зязюна, В. Кан-Каліка, К. Кречетникова, І. Кукуленко-Лук'янца, О. Лука, Е. Лузіка, О. Матюшкіна, Є. Ніколаєва, І. Особова, О. Пономарьова, К. Роджерса, Д. Смирнової, Т. Яковенко та ін.

Проте, незважаючи на численну кількість праць, аналіз педагогічної, психологічної та методичної літератури з даної проблеми довів, що у педагогічній теорії та практиці недостатньо розроблено умови розвитку педагогічної креативності майбутніх учителів у вищому навчальному закладі. Сучасні науковці виявляють неоднозначні висновки стосовно умов розвитку педагогічної креативності. Тому ця проблема залишається надзвичайно важливою й вимагає глибокого та всебічного дослідження.

Мета статті - визначити умови розвитку педагогічної креативності майбутніх учителів іноземної мови в процесі професійної підготовки на основі узагальнення висновків дослідників креативності щодо умов, які сприяють розвитку педагогічної креативності.

Науковець Е. Лузік наголошує на тому, що головна мета державної політики щодо розвитку освіти полягає у створенні умов для розвитку креативної особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, вихованні покоління людей, здатних ефективно працювати і навчатися протягом життя [6, с. 76].

Т. Яковенко підкреслює, що однією з провідних стратегій сучасного вищого навчального закладу є розвиток педагогічної креативності майбутнього фахівця, розкриття його сутнісних сил, що сприяють реалізації особистісного та професійного потенціалу кожного суб'єкта в різних видах професійної діяльності. Це висуває на перший план проблему побудови відповідного середовища, яке створює умови для професійного розвитку особистості, реалізує творчий потенціал, креативність особистості. [10, с. 230].

Викладене вище дозволяє констатувати необхідність створення у навчальному процесі ВНЗ креативного середовища, яке потребує відмови від надмірної заорганізованості й академізму процесу навчання, забезпечує демократизацію взаємодії в системі відносин «викладач–студент», «студент–студент», орієнтацію на особистість студента, формування мотивації до творчої діяльності та створення позитивного морально-психологічного клімату на заняттях

Треба зазначити, що багато сучасних наукових досліджень присвячено визначенню умов розвитку педагогічної креативності, які кваліфікуються як внутрішні й зовнішні. Науковець К. Роджерс до внутрішніх умов відносив екстенціональність (відкритість новому досвіду); внутрішній локус оцінювання; здібність до незвичайних поєднань. Зовнішніми умовами творчості є психологічна безпека й захищеність (визнання безумовної цінності індивіда, створення обстановки, у якій відсутнє зовнішнє оцінювання); психологічна свобода самовираження. К. Роджерс називав і „супутні компоненти творчого акту" – емоції (естетичні, евристичні, комунікативні, „відокремленості") [1, с. 34-35].

У сучасній психолого-педагогічній літературі немає єдиної думки й щодо факторів, які впливають на рівень розвитку креативності. Учені виділяють такі фактори:

– незвичайна напруженість уваги, величезна вразливість, сприйнятливості, інтуїція, розвинена фантазія, вигадливість, здатність до передбачення, широта знання, відхилення від шаблону, оригінальність, ініціативність, наполегливість, висока самоорганізація, величезна працездатність, вікові особливості, мотивація (О. Пономарьов);

– творчі здібності (розумові та пов'язані з мотивацією і темпераментом), творчий клімат (середовище), мотивація, інтуїція (О. Лук);

– пізнавальна мотивація, творчі здібності, вікові особливості, сумнів, соціокультурні особливості (О. Матюшкін);

– мотивація, досвід, час, психолого-фізіологічний стан людини, інтенсивне емоційне переживання, соціо-

культурні та вікові особливості, рівень інтелекту вищий за середній (С. Ніколаєва);

– творчі здібності; творче середовище; рівень інтелекту вищий за середній; соціокультурний фактор; мотивація; інтенсивне емоційне переживання; оптимізм (Г. Алдер) тощо [10, с. 243].

Так, зокрема, видатний дослідник К. Кречетніков у своїй роботі вказує, що розвитку креативності особистості сприяють наступні умови: усіяє заохочення прагнення бути самим собою; використання мотивів творчої діяльності; створення атмосфери творчості; опора на позитивні емоції (здивування, радість, симпатії, переживання успіху); стимулювання схильності до виправданого ризику, неординарних, оригінальних вчинків і напрямів пошуку; опора на ініціативу самостійності, заохочення прагнення до самовдосконалення, самооцінки, самореалізації, свідомого активного самостворення; розвиток критичного мислення; розвиток організаційних здібностей (самовизначення, самоорганізація, цілеспрямованість, рефлексія тощо); пошук нестандартних прийомів вирішення конкретних завдань і аргументів для доведення своєї думки; моделювання екстремальних умов діяльності, що вимагають пошуку нових, нетривіальних рішень в умовах дефіциту часу й обмеженого набору засобів; використання завдань відкритого типу, коли відсутнє єдине правильне рішення (яке залишається тільки знайти або вгадати); тренування в продукуванні якомога більшої кількості можливих рішень (гіпотез), нехай навіть фантастичних, далеких від реальності [3].

Дослідники креативності називають головним спонукальним мотивом творчості прагнення людини реалізувати себе: важливе «створення мотивації на творчість і оволодіння технологією творчої праці. Основним способом розвитку творчої особи є самовдосконалення. Роль зовнішнього середовища зводиться до переконання особи в природності процесу творчості і навчання йому, в постачанні особи технологіями творчої роботи» [1, с. 19].

В.А. Кан-Калик і М.Д. Нікандров виділяють основні умови перетворення діяльності педагога у творчу:

- усвідомлення себе як творця в педагогічному процесі;
- усвідомлення сутності, значення і завдань власної педагогічної діяльності, її мети;
- сприймання вихованця як особистості в педагогічному процесі (як об'єкт і суб'єкт виховання);
- усвідомлення власної творчої індивідуальності. [2]

Створенні умов для самореалізації особистості майбутнього вчителя, виявленні й розвитку його креативних та творчих можливостей, власних педагогічних поглядів, неповторній технології діяльності є дуже важливим під час професійної підготовки. Сутність такого підходу І. Зязюн вбачає в орієнтації підготовки на самореалізацію майбутнього вчителя у професійній сфері; ціннісно-смысловому розумінні вчителя як педагогічної індивідуальності, завдання розвитку якої вирішується в ході учіння; моменті творення вихователя з кожного студента шляхом актуалізації його сутнісно-родової здатності й потреби у виконанні виховних функцій; цільовій установці на формування особистості креативного типу, для якої педагогічна творчість, „вихід за усталені стереотипи" стає способом професійного буття; варіативно-пошуковому характері процесу

підготовки, де активними „співучасниками" формування змісту учіння є самі студенти [8, с. 3].

У тому ж контексті вчений С. Смирнов вважає, що для розвитку педагогічної креативності в освітньому процесі необхідні наступні умови:

- не пригнічувати інтуїцію студента, а заохочувати до спроб використати інтуїцію й спрямовувати на подальший логічний аналіз висунутої ідеї;
- формувати впевненість в своїх силах;
- спиратися в процесі навчання на позитивні емоції, оскільки негативні емоції пригнічують вияв креативності;
- стимулювати студентів до самостійного вибору цілей, завдань і засобів їх рішення;
- боротися з орієнтацією на думку більшості;
- розвивати яву й не пригнічувати схильність до фантазування; формувати чутливість до суперечностей, оскільки вони є джерелом нових питань і гіпотез;
- частіше використовувати завдання відкритого типу, де відсутнє одне рішення;
- застосовувати проблемні методи навчання, стимулюючи настанову на самостійне відкриття нового знання;
- заохочувати прагнення бути самим собою, слухати своє «Я», усіяє виявляти свою пошану й увагу до кожного [9, с. 132].

У своїй науковій статті науковець І. Особов зазначає, що креативне освітнє середовище (зокрема вишівське) має забезпечувати творчу навчальну діяльність, створювати атмосферу експериментування в умовах невизначеності й потенційної багатоваріантності, підтримувати мотивацію до творчості й позитивні емоції тих, хто навчається. Урахування внутрішніх і зовнішніх умов вияву творчих здібностей дає можливість визначити оптимальні форми й методи роботи з формування креативності студентів [7, с. 150].

Однією з функцій педагогічної креативної діяльності майбутніх учителів іноземної мови є комунікативна, що розкривається в процесі взаємодії викладача та студентів. Вміння встановлювати особистісно орієнтовані стосунки зі студентами, батьками, колегами, обирати оптимальний стиль спілкування відповідно ситуацій, володіння засобами вербального та невербального спілкування, здібність розуміти взаємовідносини між людьми, мотиви їх вчинків, здатності відстоювати власну точку зору, володіння культурою мови, вмінням слухати та чути співрозмовника, вміння контролювати свій емоційний стан, запобігати конфліктним ситуаціям - це важливі для вчителя здібності та вміння, які допоможуть розвинути педагогічну креативність майбутніх фахівців у професійній діяльності.

Таким чином, слід зазначити, що важливою умовою розвитку педагогічної креативності є особистісно-орієнтований підхід. Він базується на індивідуально-творчому розвитку особистості, що передбачає використання посильних для студентів завдань відповідно до рівня володіння ними іноземною мовою, а також увагу вчителя до культурних особливостей студентів, що є особливо важливим в умовах полікультурності сучасного суспільства. Інакше кажучи, ми можемо говорити про так звану культурну толерантність учителя. Таким чином, у подальшій особистісно-орієнтованій навчальній діяльності педагог трансформує власні особистісні

надбання та намагається відкрити пріоритети особистісного ставлення до кожного учня.

Важливу думку висловив О. Лук, який вважає, що самодостатнім виявом індивідуальності людини є її емоційна реакція і стан. Тому для розвитку педагогічної креативності є важливим принцип трансформації когнітивного змісту в емоційний, тобто змістовно значимий для особистості в певний момент її життя і, навпаки особистісного, емоційного – в когнітивний [5, с. 90-93].

За словами І. Кукуленко-Лук'янець, особистісно-креативний підхід є перспективним, оскільки полягає в можливості забезпечити значно вищу результативність навчально-пізнавальної діяльності учнів, студентів на основі актуалізації особистісного творчого потенціалу. Розробка особистісно-креативного підходу передбачає необхідність творчої інтеграції новітніх досліджень як у психолого-педагогічній науці, так і в галузі креативної лінгвістики. Під особистісно-креативним підходом у навчанні іноземної мови І.В. Кукуленко-Лук'янець розуміє певну сукупність концептуальних і методичних засобів розвитку й реалізації творчого потенціалу особистості з метою нейтралізації психологічних проблем суб'єкта, розблокування його креативного потенціалу внаслідок чого відбувається покращення якості засвоєння іноземної мови, підвищення рівня мовленнєвої культури і в цілому успішності його професійної підготовки [4, с. 7].

Отже, реалізація особистісно-орієнтованого підходу у процесі професійної підготовки майбутніх учителів виступає педагогічною умовою розвитку компонентів педагогічної креативності майбутніх учителів іноземної мови. Підсумовуючи, зазначимо, що при вивченні іноземної мови за умови оптимізації особистісних характеристик підвищуватиметься рівень педагогічної креа-

тивності майбутніх учителів іноземної мови, отже результативність оволодіння іноземною мовою.

Організація креативного процесу нерозривно пов'язана з організаторським аспектом креативно-діяльничого компоненту. Для майбутнього вчителя важливо вміти планувати, організовувати спільну діяльність з учнями та колегами, створювати комфортні соціальні та психолого-педагогічні умови для реалізації креативних ідей учнів і власних творчих задумів, коректувати план діяльності з метою підвищення його ефективності в разі зміни обставин, володіти самоорганізаційними вміннями, що визначаються через здатність здійснювати плануванні «та управління своєю діяльністю, управління своїми пізнавальними інтересами та увагою, встановлення ефективного співвідношення навчання та відпочинку, самоконтроль».

Враховуючи досвід науковців, можна зробити висновок, що для розвитку педагогічної креативності майбутніх учителів іноземної мови необхідно створити наступні умови: по-перше, розвинути творчі здібності студентів і стимулювати їх творчий пошук засобами навчальної, позанавчальної, науково-дослідної та самостійної роботи; по-друге, озброїти майбутніх педагогів прийомами, методами, технологіями стимулювання та розвитку творчого потенціалу студентів вищих навчальних закладів освіти в процесі навчальної та позакласної роботи.

У якості подальшого вивчення умов розвитку педагогічної креативності, на наш погляд, потребує проблема створення системи педагогічних умов, використання певних педагогічних форм і методів навчання, спрямованих на розвиток педагогічної креативності майбутніх учителів іноземної мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ильин Е.П. Психология творчества, креативности, одаренности / Е.П. Ильин. - СПб. : Питер, 2011. - 448 с.
2. Кан-Калик В.А. Педагогическое творчество / В.А. Кан-Калик. - М.: Педагогика, 1990. — 142 с.
3. Кречетников К.Г. Проектирование креативной образовательной среды на основе информационных технологий в вузе: монография / К.Г. Кречетников. - М. : Госкоор-центр, 2002. - 296 с.
4. Кукуленко-Лук'янець І.В. Особистісно-креативний підхід у навчанні іноземної мови : навч.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / І.В. Кукуленко-Лук'янець. - Черкаси : Видавець Ю.А. Чабаненко, 2004. - 210 с.
5. Лук А.Н. Психология творчества / Александр Наумович Лук. - М. : Просвещение, 1978. - 234 с.
6. Лузік Е.В. Креативність як критерій якості в системі підготовки фахівців профільних ВНЗ України / Е.В. Лузік // Вища освіта України. - 2006. - № 3. - С. 76 - 82.
7. Особов І.П. Умови, що сприяють формуванню креативності студентів у навчально-освітньому середовищі / І. Особов // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. - 2012. - №4(239). - С. 146 - 151.
8. Педагогічна майстерність: Підручник / І.Я. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос та ін.; За ред. І.Я. Зязюна. 2-ге вид., допов. і перероб. -К.: Вища шк., 2004. - 422с.
9. Смирнов С.Д. Педагогика и психология высшего образования: от деятельности к личности / С.Д. Смирнов. - М. : Академия, 2001, 304 с.
10. Яковенко Т.В. Формування креативності студентів як умова побудови інноваційного навчального середовища в інженерно-педагогічному ВНЗ / Т. Яковенко // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. - 2012. - №22(257). - С.230 - 235.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Ilyin E.P. Psychology of creativity, creativity, giftedness / E.P. Ilyin. - SPb. : Peter, 2011. - 448 p.
2. Kan-Kalik V.A. pedagogical creativity / V.A. Kan-Kalik. - M.: Pedagogy, 1990. - 142 p.
3. Krechetnikov K.G. Design Creative educational environment on the basis of information technologies in high school: monograph / K.G. Krechetnikov. - M.: Goskooor Centre, 2002. - 296 p.
4. Kukulenko Lukyanets' I.V. Personality-creative approach to learning a foreign language: Teach method. guidances. for students / I.V. Kukulenko-Lukyanets. - Cherkasy: Publisher Yu.A. Chabanenko, 2004. - 210 p.
5. Luk A.N. Psychology of Creativity / Alexander N. Luk. - MA: Education, 1978. - 234 p.
6. Luzik E.V. Creativity as a criterion of quality in training specialists from universities Ukraine / E.V. Luzik // Higher education Ukraine. - 2006. - № 3. - P. 76 - 82.
7. Ososbov I.P. conditions conducive to the formation of student creativity in teaching and learning environment / I. Ososbov // Bulletin of LNU n.a. T. Shevchenko. - 2012. - №4 (239). - P. 146-151.

8. Pedagogical skills: Tutorial / I.Ya. Zyazyun, L.V. Kramushenko, I.F. Kryvonos, etc. ; Ed. I.Ya. Zyazyuna. 2nd ed. K.: High School., 2004. – 422 p.
9. Smirnov S.D. Pedagogy and Psychology Higher Education: from the activity to the person / S.D. Smirnov. - Moscow: Academy, 2001, 304 p.
10. Yakovenko T.V. Formation of creativity of students as a condition for building an innovative learning environment in engineering-RNO Pedagogical Universities / T. Yakovenko // Bulletin of LNU n.a. T. Shevchenko. - 2012. - №22 (257). - P. 230 - 235.

Buzovska T.V. Conditions of pedagogical creativity of future foreign language teachers

Abstract. The article analyzes the current state of the formation of a creative individual teachers. Creativity is considered as factor in the success of the creative development and self-identity of a teacher in the process of continuous pedagogical education. The article attempts to uncover the conditions of «creativity» in the training of future teachers in higher education. Proved the relationship of the creative component of the personal education of future professionals in education creative learning environment.

Keywords: *creativity, pedagogical creativity, future teacher, university, personality focused approach*

Бузовская Т.В. Условия развития педагогической креативности будущих учителей иностранного языка

Аннотация. Анализируется современное состояние проблемы становления творческой личности учителя. Рассмотрена педагогическая креативность как фактор успешности творческого развития и саморазвития учителя в процессе педагогического образования. В статье сделанная попытка раскрыть условия педагогической креативности в системе подготовки будущих учителей в условиях высших учебных заведений. Обоснована взаимозависимость развития креативного компонента личностного образования будущих учителей с созданием креативной учебной среды.

Ключевые слова: *креативность, педагогическая креативность, будущие учителя, ВУЗ, личностно-ориентированный подход*